Верховний
Суд

ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Навчальні дисципліни:
«Механізм захисту прав людини»
«Професійна відповідальність правника»

16 жовтня 2026 року

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ЯК ЗМІНЮЮТЬСЯ ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІЇ ЮРИСТА

Захист прав людини, людський контроль та професійна відповідальність

Ян БЕРНАЗЮК,
суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду,
доктор юридичних наук, професор

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

01 — «Останній суддя»: де проходить межа між допомогою ШІ та переданням судової влади?

02 — Як класичні гарантії верховенства права працюють у цифровому середовищі?

03 — Права людини: прозорість, пояснюваність, оскаржуваність і реальний людський контроль.

04 — Як ШІ змінює професійну компетентність, етику та відповідальність юриста?

05 — Що показує судова практика про неперевірений ШІ та автоматизовані рішення?

06 — П’ять практичних правил і п’ять питань, на які юристові доведеться відповісти.

ПЕРЕД ПОЧАТКОМ: 4 ПИТАННЯ БЕЗ ОЧЕВИДНОЇ ВІДПОВІДІ

1

Якщо ШІ завтра знаходить право швидше й точніше за Вас — у чому буде Ваша професійна цінність?

Професія зникає чи змінюється її центр ваги?

2

Якщо алгоритм помиляється рідше за суддю — кому має належати останнє слово?

Точність і юридична влада – це те саме?

3

Чи повинен клієнт знати, що значну частину роботи виконав ШІ, якщо юрист усе перевірив?

Де проходить межа професійної прозорості?

4

Хто небезпечніший для професії: ШІ чи юрист, який користується ним без критичного мислення?

Технологічний ризик часто починається з людського рішення.

Запам’ятайте свою першу відповідь. Наприкінці лекції перевіримо, чи вона змінилася.

НОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ: «ОСТАННІЙ СУДДЯ»

Ian Bernaziuk. The End of Judging and the Last Judge: Artificial Intelligence and the Conditions of Judicial Authority. SSRN, 2026.

https://doi.org/10.2139/ssrn.7614240

Стаття ставить питання, яке є відправною точкою цієї лекції:

Чи може суддя залишатися в залі суду й підписувати рішення, якщо саме юридичне судження поступово переходить до системи ШІ?

Поняття «субстантивного суддівського авторства» відмежовує технологічну допомогу від фактичного передання судової влади. Ключове питання: хто насправді сформував результат і вирішальні мотиви рішення?

Опубліковано на SSRN 15 жовтня 2026 року

The End of Judging and the Last Judge

Artificial Intelligence and the Conditions of Judicial Authority

Ian Bernaziuk

Judge of the Administrative Cassation Court of the Supreme Court (Ukraine); Doctor of Law; Professor

Scientific Expert, CEPEJ-GT-CYBERJUST, Council of Europe

ORCID: 0000-0002-2353-4836

Date of manuscript: 14 October 2026

Correspondence: bernaziuk1979@gmail.com

Abstract. The growing capacity of artificial intelligence (AI) requires courts to weigh the benefits of automation against the shortcomings of existing adjudication: delay, expense, inconsistent outcomes and weak public confidence. A faster or more consistent system may improve the judge's information without acquiring the legal authority to decide a case. This article proposes a test of substantive judicial authorship with three cumulative conditions: the lawfully constituted judge forms the dispositive judgment and its decisive reasons, remains free in practice to reject a system's recommendation, and accepts accountability for reasons attributable to the court. Applying constitutional law, European judicial guidance, Ukrainian ethics rules and selected case law, the article distinguishes the lawful deployment of technical tools from the practical transfer of adjudication through default recommendations and nominal human approval. It argues that where these conditions fail, formal human approval cannot preserve judicial authority, and that such a failure may raise a further procedural question: whether, in substance, the case was heard and decided by the legally empowered composition of the court. The test guides assessment of uses permitted under existing law and identifies the constitutional limit relevant to any future authorisation of more consequential AI assistance.

AI disclosure. OpenAI's ChatGPT and Anthropic's Claude were used for linguistic and structural editing, consistency checks and alternative wording. The author reviewed the AI-assisted material and remains responsible for the sources, legal analysis and conclusions. Further details are provided in the Declarations section.

Keywords: judicial independence; artificial intelligence; adjudication; judicial authorship; human oversight; reasoning; access to justice; Ukraine.

1. Introduction: the end of judging?

Francis Fukuyama's 1989 essay The End of History? and his 1992 book The End of History and the Last Man asked whether a political form could appear to have exhausted its principal alternatives. The question here concerns a different institution: could a legal system continue to employ judges while progressively removing the exercise of judgment from their office [1; 36]?

Popular culture has already imagined the more visible version of this problem. Simón Casal's Spanish-Portuguese political thriller Artificial Justice (Justicia artificial, 2024) depicts a referendum on replacing judges with an AI system promoted as a means of automating and depoliticising justice [58]. The question examined here is less dramatic but institutionally more difficult: can judging pass to a system while the judge, the courtroom and the judicial signature remain?

A recent United States executive order illustrates how quickly official terminology can change. Executive Order 14434 of 29 September 2026 directs the United States executive branch, to the maximum extent permitted by law, to use "Super Intelligence" and "SI" in place of "Artificial Intelligence" and "AI" in non-statutory official materials, while for the time being defining SI by reference to the existing statutory definition of artificial intelligence [59]. Changing the terminology, however, does not itself alter the legal allocation of public authority.

ТРИ УМОВИ, ЗА ЯКИХ РІШЕННЯ ЗАЛИШАЄТЬСЯ РІШЕННЯМ СУДДІ

Ian Bernaziuk. The End of Judging and the Last Judge. SSRN, 2026.

https://doi.org/10.2139/ssrn.7614240

1 Субстантивне визначення

Суддя сам формує резолютивний результат і вирішальні мотиви рішення.

2 Практична свобода

Суддя реально може перевірити джерела, розглянути альтернативи та відхилити рекомендацію ШІ без технічного чи інституційного тиску.

3 Підзвітне авторство

Суддя приймає відповідальність за мотиви суду; істотний внесок ШІ має бути простежуваним у межах, яких вимагає процедура.

Формальний підпис підтверджує участь судді. Він сам по собі не доводить, що саме суддя фактично здійснив судову владу над результатом і його вирішальними мотивами.

ЦІННІСНЕ ЯДРО ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА НЕ ЗМІНЮЄТЬСЯ

Венеційська комісія. The Updated Rule of Law Checklist, CDL-AD(2025)002, 12–13 грудня 2025 року.

https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD%282025%29002-e

Оновлений Контрольний список Венеційської комісії не присвячений штучному інтелекту. Він фіксує класичні критерії верховенства права: законність, правову визначеність, запобігання свавіллю, рівність, доступ до правосуддя та незалежність суду.

У цій лекції ці критерії використовуються як мірка для цифрового середовища: ШІ створює нові способи виникнення непрозорості, нерівності або фактичної втрати незалежного професійного судження.

ЯК КЛАСИЧНІ ГАРАНТІЇ ПРАЦЮЮТЬ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Аналітичне застосування критеріїв Updated Rule of Law Checklist до використання ШІ у праві та правосудді.

https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD%282025%29002-e

Законність	Чітка правова підстава та межі автоматизації
Правова визначеність	Простежуваність джерел, правил і внеску системи
Рівність	Контроль упередженості даних і наслідків
Доступ до правосуддя	Реальний доступ до людини та можливість перегляду
Незалежність	Свобода професіонала від технологічного примусу
Відповідальність	Визначена людина або інституція, яка відповідає за результат

РАМКОВА КОНВЕНЦІЯ РАДИ ЄВРОПИ ПРО ШІ, ПРАВА ЛЮДИНИ, ДЕМОКРАТІЮ ТА ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА

CETS №225, Вільнюс, 5 вересня 2024 року.

https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=225

Міжнародний договір Ради Європи

Україна підписала: 15.05.2025

Станом на 15.10.2026 — не ратифікована Україною

Конвенція встановлює рамку для державних обов'язків щодо впливу ШІ на права людини, демократію та верховенство права протягом усього життєвого циклу системи. Офіційний Treaty Office станом на 15 жовтня 2026 року не зазначає дати набрання нею чинності; для цього потрібні п'ять ратифікацій, щонайменше три — державами-членами Ради Європи.

Для України це важливий міжнародний орієнтир, але підписання саме по собі не означає набрання Конвенцією чинності для України.

CETS №225: ПРАВО ЗНАТИ, ЗРОЗУМІТИ Й ОСКАРЖИТИ

Статті 8, 9, 14–16.

https://rm.coe.int/1680afae3c

8 Прозорість і нагляд

Вимоги мають відповідати конкретному контексту й ризикам використання системи.

9 Відповідальність

Держава має забезпечити підзвітність за негативний вплив ШІ на права людини, демократію та верховенство права.

14 Засоби захисту

Інформації повинно бути достатньо, щоб особа могла оскаржити рішення, ухвалене або істотно сформоване за допомогою ШІ.

Юридична функція прозорості — забезпечити можливість захисту: особа має розуміти роль системи настільки, щоб поставити під сумнів істотний алгоритмічний внесок і звернутися до компетентного органу.

РЕГЛАМЕНТ ЄС ПРО ШІ: СУДОВІ СИСТЕМИ ВИСОКОГО РИЗИКУ

Регламент (ЄС) 2024/1689 про штучний інтелект — Додаток III, пункт 8(a).

https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng

До систем високого ризику віднесено ШІ, призначений для допомоги судовому органу у дослідженні й тлумаченні фактів і права та застосуванні права до конкретних обставин.

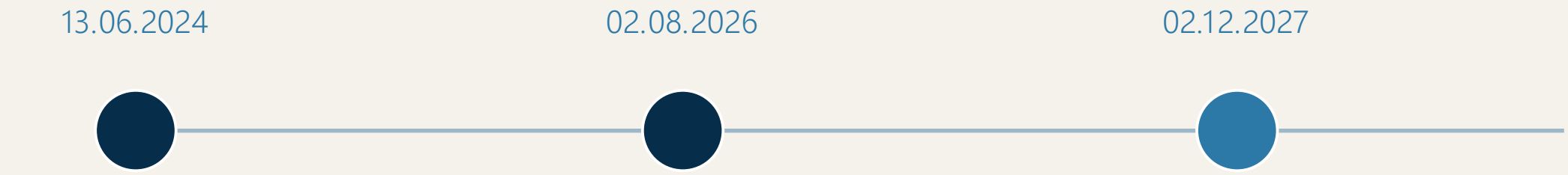
Такий підхід пояснюється потенційним впливом на право на ефективний засіб захисту, справедливий суд, демократію та верховенство права. Класифікація «високого ризику» означає підвищені вимоги до управління ризиками, даних, прозорості, людського контролю, точності та кібербезпеки.

Для студентів важливо розрізняти: Регламент ЄС про ШІ є чинним правом Європейського Союзу, але не застосовується автоматично як український закон.

РЕГЛАМЕНТ ЄС ПРО ШІ У 2026 РОЦІ: ЩО ВЖЕ ДІЄ, А ЩО ЩЕ НІ

Regulation (EU) 2026/1744 of 8 July 2026 — Digital Omnibus on AI.

https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2026/1744/oj/eng

Практичний урок: у сфері ШІ недостатньо пам’ятати назву акта. Юрист повинен перевіряти чинну редакцію, дату застосування конкретної норми та перехідні положення.

СТАТТІ 14 І 26 РЕГЛАМЕНТУ ЄС ПРО ШІ: 4 ОЗНАКИ РЕАЛЬНОГО ЛЮДСЬКОГО КОНТРОЛЮ

Regulation (EU) 2024/1689 — Articles 14 and 26.

https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng

01 **Розуміти**

можливості, обмеження та ризики системи

02 **Не підкорятися автоматично**

розпізнавати ризик некритичної довіри до машинної рекомендації

03 **Інтерпретувати**

правильно оцінювати значення отриманого результату

04 **Втручатися**

мати повноваження не використати, змінити, скасувати або зупинити результат чи роботу системи

Людський контроль має зміст лише тоді, коли людина має компетентність, час, інформацію, повноваження і реальну свободу вплинути на результат.

ЄВРОПЕЙСЬКА ЕТИЧНА ХАРТІЯ CEPEJ ПРО ШІ В СУДОВИХ СИСТЕМАХ

Ухвалена 3–4 грудня 2018 року.

https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-tools-on-cyberjustice-and-artificial-intelligence

1

Основоположні права

2

Недискримінація

3

Якість і безпека

4

Прозорість, неупередженість і справедливість

5

Контроль користувача

Ці принципи залишаються базовою етичною рамкою. Поява генеративного ШІ зумовила їх подальшу конкретизацію у документах CEPEJ 2025–2026 років.

CEPEJ 2025: ЯКІ ФУНКЦІЇ НЕ СЛІД ПЕРЕДАВАТИ ГЕНЕРАТИВНОМУ ШІ

CEPEJ(2025)18Final. Guidelines on the Use of Generative Artificial Intelligence for Courts, §§55, 57–58.

https://rm.coe.int/cepej-2025-18final-en-draft-guidelines-on-the-use-of-generative-ai-for/48802a4ad1

1 Ухвалення рішення

Судове рішення має залишатися результатом суддівського судження.

2 Юридичне обґрунтування

ШІ може допомагати, але не повинен формувати замість судді вирішальне правове судження.

3 Оцінювання доказів

Визначення ваги, достовірності та значення доказу належить судді.

Суддя має мати можливість відмовитися від отримання підказок ШІ. Рекомендації системи не є обов’язковими, а відступ від них не повинен вимагати спеціального обґрунтування.

CEPEJ 2025: ДОСТУП ДО ЛЮДСЬКОГО СУДУ ТА ПРОСТЕЖУВАНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ШІ

CEPEJ(2025)18Final, зокрема §§61–64.

https://rm.coe.int/cepej-2025-18final-en-draft-guidelines-on-the-use-of-generative-ai-for/48802a4ad1

Простежуваність	Використання генеративного ШІ в судовій діяльності має бути належно документоване для подальшої перевірки.
Прозорість	Сторони мають право знати, які саме елементи судового рішення було підготовлено за допомогою генеративного ШІ.
Людський суддя	Доступ до судді має залишатися реальним; п. 63 прямо вимагає заборонити повну автоматизацію судових рішень.

Чим істотніший вплив системи на факти, право, мотиви або результат, тим сильнішими мають бути вимоги до перевірки, фіксації та можливості оскарження.

HUDERIA: ОЦІНЮВАТИ КОНКРЕТНИЙ РИЗИК У КОНКРЕТНОМУ КОНТЕКСТІ

Council of Europe. Human Rights, Democracy and the Rule of Law Impact Assessment.

https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/huderia

1

COBRA

Контекст і фактори ризику

2

Участь заінтересованих осіб

Кого зачіпає система і як

3

Оцінка ризиків та впливу

Тяжкість, ймовірність, масштаб, зворотність

4

Заходи та повторна оцінка

Пом'якшення, моніторинг, перегляд

Юридичний ризик залежить від функції системи, даних, інституційних правил, груп людей, яких вона зачіпає, та реальних наслідків використання. Оцінка має передувати впровадженню і повторюватися після істотних змін системи.

ВИСНОВОК КРЄС №26 (2023): ТЕХНОЛОГІЇ ТА СУДДІВСЬКА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

CCJE Opinion No. 26 (2023): Moving forward: the use of assistive technology in the judiciary.

https://rm.coe.int/ccje-opinion-no-26-2023-final/1680adade7

Ухвалення судових рішень має здійснюватися виключно суддями — як прямо, так і неявно; його не можна делегувати технології.

Ризик для незалежності виникає, коли **судова влада не має поінформованого й ефективного впливу** на дизайн, закупівлю, впровадження та контроль технології.

Особливо чутлива ситуація — залежність від приватного постачальника, який контролює модель, оновлення, дані або параметри системи.

Технологічна незалежність тому стає практичною складовою інституційної та індивідуальної суддівської незалежності.

ВИСНОВОК КРЄС №28 (2025): НАВАНТАЖЕННЯ, ДОБРОБУТ СУДДІВ І ШІ

CCJE Opinion No. 28 (2025) on the importance of judicial well-being for the delivery of justice.

https://www.coe.int/en/web/ccje/-/the-ccje-holds-its-26th-plenary-meeting-and-adopts-a-new-opinion-on-the-importance-of-judicial-well-being-for-the-delivery-of-justice

Перевантаження

менше часу на перевірку

Когнітивне виснаження

вища схильність прийняти готову рекомендацію

ШІ-«галюцинації»

ризик пропустити переконливо сформульовану помилку

Змістовний людський контроль має організаційні передумови: професіоналу потрібні час, доступ до джерел, навчання і достатній когнітивний ресурс для незалежної перевірки.

UNESCO: НАСТАНОВИ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ШІ В СУДАХ І ТРИБУНАЛАХ

Guidelines for the Use of AI Systems in Courts and Tribunals, 3 December 2025.

https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000396582_eng

1 Права людини

2 Суддівська незалежність

3 Людський контроль

4 Інформаційна безпека

5 Прозорість і можливість аудиту

6 Підзвітність

UNESCO описує ШІ як допоміжний інструмент правосуддя. Остаточне судове повноваження, професійне судження та відповідальність залишаються людськими.

CCBE: ПОСІБНИК ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕРАТИВНОГО ШІ АДВОКАТАМИ

Council of Bars and Law Societies of Europe, 2 October 2025.

https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/IT_LAW/ITL_Guides_recommendations/EN_ITL_20251002_CCBE-guide-on-the-use-of-the-use-of-generative-AI-for-lawyers.pdf

1. Конфіденційність	Не вводити клієнтські чи інші захищені дані без належних гарантій.
2. Професійна компетентність	Розуміти можливості, обмеження і ризики інструменту та перевіряти результат.
3. Незалежність	Не дозволяти упередженню або догідливості моделі замінювати професійне судження.
4. Інформування клієнта	Повідомити клієнта, якщо за обставин справи розумно поінформований клієнт міг би заперечити проти використання ШІ.
5. Конфлікт інтересів	Оцінювати ризики спільної обробки даних і використання зовнішніх сервісів.

У 2026 році цифрова компетентність правника вже охоплює вміння перевіряти, ставити під сумнів і, за потреби, відмовлятися від результату ШІ.

УКРАЇНА: РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВІДПОВІДАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ШІ ДЛЯ ПРАВНИКІВ

Опубліковані 4 серпня 2025 року.

https://storage.thedigital.gov.ua/files/2/72/fcf6c498e0a9f57e7a8521ff9833372d.pdf

Рекомендації підготовлені Мінцифрою та Мін'юстом за участі Державної судової адміністрації України, Асоціації правників України, ННІ права КНУ імені Тараса Шевченка, НДІ інтелектуальної власності та залучених експертів; робота підтримувалася програмою UK DIGIT.

Документ охоплює конфіденційність і персональні дані, права і свободи людини, ризики генеративного ШІ, інтелектуальну власність, фаховий людський контроль та етичні аспекти. Для правника практичний стандарт зводиться до трьох дій: оцінити ризик до використання, перевірити результат і особисто відповідати за професійне рішення.

Офіційна новина Мінцифри

ПРИНЦИП ФАХОВОГО ЛЮДСЬКОГО КОНТРОЛЮ

Берназюк Ян. Принцип фахового людського контролю як основа взаємодії правосуддя та штучного інтелекту, 2025.

https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/147_Professional_Human_Oversight_Justice_AI_bernaziuk.pdf

Фаховий людський контроль — постійне, усвідомлене й кваліфіковане втручання людини в процес застосування ШІ.

1 **Керувати**

способом і межами використання системи

2 **Перевіряти**

факти, джерела, норми, цитати й аргументацію

3 **Розуміти**

типові ризики та межі надійності моделі

4 **Впливати**

мати реальну можливість змінити або відхилити результат

АВТОМАТИЗАЦІЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ДЕ ШУКАТИ ДЖЕРЕЛО ПОМИЛКИ

Берназюк Ян. Штучний інтелект та автоматизовані системи у публічному адмініструванні й судочинстві, 2026.

https://doi.org/10.5281/zenodo.22274766

1 Правила системи

Чи правильно налаштовано алгоритм, критерії та процедуру?

2 Первинні дані

Чи були дані повними, достовірними й законно використаними?

3 Юридичне використання

Чи правильно людина зрозуміла, перевірила й застосувала результат?

Система ШІ не стає самостійним носієм професійної відповідальності. Право має встановити відповідальну людину або інституцію з урахуванням того, де саме виник дефект.

ЧИМ БЛИЖЧЕ ШІ ДО РЕЗУЛЬТАТУ СПРАВИ — ТИМ СИЛЬНІШІ ГАРАНТІЇ

Берназюк Ян. Штучний інтелект у конституційному судочинстві: практика впровадження, межі використання та стандарти суддівського контролю, 2026.

https://constitutionalist.com.ua/shtuchnyj-intelekt-u-konstytutsijnomu-sudochynstvi-praktyka-vprovadzhennia-mezhi-vykorystannia-ta-standarty-suddivskoho-kontroliu/

Інформаційна допомога	пошук, класифікація, систематизація	Низький рівень втручання за умови перевірки
Аналітична допомога	резюме, порівняння, альтернативні аргументи	Посилений контроль, доступ до джерел, час на перевірку
Судове судження	оцінка доказів, тлумачення права, мотиви, результат	Функції, що мають залишатися за суддею

Ключове питання — не лише що система «вміє», а яку юридично значущу функцію їй фактично передано.

ВІД ШІ-АСИСТЕНТА ДО ШІ-АГЕНТА: ДЕ МЕЖА ДЕЛЕГУВАННЯ

Мінцифра. Від ШІ-асистентів до ШІ-агентів: рекомендації з відповідального використання систем ШІ.

https://storage.thedigital.gov.ua/files/4/b4/db247c50df4a1f37f8b716dff1121b4f.pdf

ШІ-агент може не лише відповідати на запит, а й планувати послідовність кроків, використовувати зовнішні інструменти та виконувати дії. Для юриста це змінює питання безпеки: важливо контролювати не тільки правильність відповіді, а й доступ агента до даних, його повноваження та точки обов'язкового людського схвалення.

Авторська практична класифікація для цієї лекції:

ЗЕЛЕНА

Технічна автоматизація

форматування, порівняння, перевірка реквізитів, переклад

ЖОВТА

Аналітична допомога

резюме, хронологія, пошук практики — у захищеному середовищі й з повною перевіркою

ЧЕРВОНА

Недопустиме делегування

оцінка доказів, правова кваліфікація, визначення результату або автономна процесуально значуща дія

ВЕРХОВНИЙ СУД: ВИГАДАНІ ПОСИЛАННЯ І ОБОВ'ЯЗОК ПЕРЕВІРКИ

Ухвали КАС ВС від 15.01.2026 у справі №240/14153/24 та від 03.02.2026 у справі №340/2365/25.

Справа №240/14153/24 — ЄДРСР №133336040

Справа №340/2365/25 — ЄДРСР №133764626

У справі №240/14153/24 неіснуючі постанови Верховного Суду навело ГУ ПФУ — суб'єкт владних повноважень. Суд пов'язав характер таких посилань із можливим використанням генеративного ШІ та отриманням «галюцинацій».

У справі №340/2365/25 неіснуючі рішення навів сам позивач — фізична особа. Суд підкреслив: за достовірність відомостей відповідає особа, яка звертається до суду, незалежно від способу підготовки документа; посилання на неіснуючі рішення порушує статтю 45 КАС України.

Показово, що вигадані посилання подали і суб'єкт владних повноважень, і громадянин. Правило однакове для всіх: кожне рішення, норму, цитату й факт, отримані за допомогою ШІ, слід перевірити за офіційним першоджерелом.

АНГЛІЯ ТА УЕЛЬС: ВИГАДАНІ СУДОВІ ДЖЕРЕЛА У СПРАВІ AYINDE

Ayinde v London Borough of Haringey; Al-Haroun v Qatar National Bank [2025] EWHC 1383 (Admin).

https://www.judiciary.uk/judgments/ayinde-v-london-borough-of-haringey-and-al-haroun-v-qatar-national-bank/

1 Що сталося?

До суду потрапили неіснуючі або неправильно наведені судові рішення й правові джерела у контексті фактичного чи ймовірного використання генеративного ШІ.

2 Правова проблема

Суд має право покладатися на професійну добросовісність представника, але не може покладатися на неперевірений машинний текст.

3 Урок

Професіонал відповідає за матеріал, який подає суду від свого імені, незалежно від того, хто або що спочатку сформувало помилкове посилання.

Професійна відповідальність починається там, де юрист вирішує використати результат у процесуальному документі.

СУД ЄС: SCHUFA — КОЛИ «ПОРАДА» АЛГОРИТМУ ФАКТИЧНО ВИЗНАЧАЄ РІШЕННЯ

Case C-634/21, SCHUFA Holding (Scoring), Judgment of 7 December 2023.

https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:62021CJ0634

Автоматично розрахований показник кредитоспроможності може сам становити автоматизоване індивідуальне рішення за статтею 22 GDPR, якщо третя особа надає цьому показнику визначальне значення.

Алгоритм

формує показник

›

Банк / компанія

сильно покладається на нього

›

Формальна участь людини

не усуває фактичної автоматизації

Для правника важливий фактичний вплив системи на результат, а не лише те, хто останнім натиснув кнопку.

СУД ЄС: DUN & BRADSTREET — ПОЯСНЕННЯ, ЯКЕ ДОЗВОЛЯЄ ОСКАРЖИТИ

Case C-203/22, Judgment of 27 February 2025.

https://curia.europa.eu/site/upload/docs/application/pdf/2025-02/cp250022en.pdf

Інформація про автоматизоване рішення повинна дозволити особі зрозуміти, як саме було сформовано результат, і поставити його під сумнів.

1 Пояснення

зрозуміле для особи, якої стосується рішення

2 Оскарження

достатня інформація, щоб заперечити логіку або результат

3 Комерційна таємниця

не може автоматично позбавити особу ефективного захисту

АЛГОРИТМІЧНИЙ КОНТРОЛЬ І ПРИВАТНІСТЬ: SYRI ТА BRIDGES

Окружний суд Гааги, ECLI:NL:RBDHA:2020:865; R (Bridges) v Chief Constable of South Wales Police [2020] EWCA Civ 1058.

Rechtspraak — SyRI

Judiciary UK — R (Bridges) v Chief Constable of South Wales Police

Нідерланди: SyRI

Система об’єднувала великі масиви даних для виявлення ризику шахрайства у сфері соціальних виплат і податків. Суд визнав правове регулювання недостатньо прозорим і контрольованим та таким, що не забезпечувало належного балансу за статтею 8 Конвенції.

Англія та Уельс: Bridges

Апеляційний суд встановив недоліки правової рамки автоматичного розпізнавання облич: критерії формування переліків осіб для розпізнавання і вибору місця застосування, оцінка впливу на захист даних та виконання обов’язку враховувати вимоги рівності.

Для прав людини важлива не лише точність системи. Потрібні законність, передбачуваність, пропорційність, прозорість і можливість реального контролю.

5 ПРАВИЛ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ШІ МАЙБУТНІМ ЮРИСТОМ

1	Перевіряй першоджерело	Номер справи, норму, цитату і факт — за офіційним джерелом.
2	Захищай дані	Не передавай системі інформацію, яку не маєш права передавати третій особі.
3	Контролюй делеговану функцію	Пошук і структура — допомога; професійне судження та відповідальність залишаються за правником.
4	Умій пояснити підписане	Посилання на ШІ не є джерелом права і не виправдовує помилки.
5	Зберігай свободу відмовитися	Якщо результат неможливо незалежно перевірити або відхилити, його не слід використовувати для юридично значущого рішення.

Для студента це означає: професійна цінність зміщується від швидкості пошуку до здатності перевірити, пояснити й відповісти за результат.

5 ПИТАНЬ ДЛЯ ФІНАЛЬНОЇ ДИСКУСІЇ

1 — Чи може невикористання надійного ШІ колись стати проявом професійної недбалості?

2 — Чи залишається людський контроль реальним, якщо рекомендація ШІ стає стандартом, а відступ від неї — винятком?

3 — Скільки саме має знати сторона про використання ШІ судом, щоб ефективно захистити свої права?

4 — Як забезпечити оскарження, якщо частина механізму системи захищена комерційною таємницею або технічно складна?

5 — Яку професійно значущу функцію Ви особисто ніколи не делегували б ШІ як адвокат, прокурор або суддя?

Поверніться до запитань на початку: чи змінилася Ваша межа між корисною автоматизацією і переданням професійного судження?

ВИСНОВКИ

01 Ціннісне ядро верховенства права зберігається; ШІ створює нові способи виникнення свавілля, непрозорості, нерівності та залежності.

02 Чим ближче система до оцінки фактів, права, мотивів і результату, тим сильнішими мають бути гарантії людського контролю, простежуваності та оскарження.

03 Професійна компетентність юриста у 2026 році включає здатність перевіряти, ставити під сумнів і, за потреби, відмовлятися від результату ШІ.

04 Головне питання майбутнього правосуддя — хто реально здійснює юридично значуще судження і хто здатний публічно відповідати за його мотиви.

ШІ може істотно посилити правника. Влада, мотиви й відповідальність за юридично значуще рішення мають залишатися там, де їх розміщує право.

ПОПЕРЕДНІ ПУБЛІКАЦІЇ ТА МАТЕРІАЛИ АВТОРА

1. The End of Judging and the Last Judge. SSRN, 2026.
   https://doi.org/10.2139/ssrn.7614240
2. ШІ у конституційному судочинстві: межі використання та суддівський контроль. 2026.
   constitutionalist.com.ua
3. ШІ та автоматизовані системи у публічному адмініструванні й судочинстві. Zenodo, 2026.
   https://doi.org/10.5281/zenodo.22274766
4. ШІ у наукових дослідженнях: академічна доброчесність і відповідальність. Zenodo, 2026.
   https://doi.org/10.5281/zenodo.22257136
5. Sovereign AI: From a Technological Idea to a Matter of State Resilience. 2026.
   constitutionalist.com.ua
6. Коментар до статті 16 Кодексу суддівської етики: використання суддею технологій ШІ. 2026.
   constitutionalist.com.ua
7. Ера ШІ й роль верховних судів у цифровій трансформації правосуддя. 2025.
   yur-gazeta.com
8. Benchmarking Justice: Can AI Uphold the Rule of Law? 2025.
   law.ukma.edu.ua
9. ШІ для забезпечення єдності судової практики як складової довіри до суду. Слово НШСУ, 2024.
   slovo.nsj.gov.ua
10. Штучний інтелект та система правосуддя України: результати співпраці у році, що минув.
    so.supreme.court.gov.ua

Верховний
Суд

Дякую за увагу!

Ян Берназюк
суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду
доктор юридичних наук, професор